

Etimologija ihtionima i nazivlja ribarske opreme u Maslinici na otoku Šolti

Visković, Marica

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:318193>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (jednopedmetni)

Marica Visković

**Etimologija ihtionima i nazivlja ribarske opreme u
Maslinici na otoku Šolti**

Završni rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (jednopedmetni)

Etimologija ihtionima i nazivlja ribarske opreme u Maslinici na otoku Šolti

Završni rad

Student/ica:

Marica Visković

Mentor/ica:

prof. dr. sc. Josip Lisac

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marica Visković**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Etimologija ihtionima i nazivlja ribarske opreme u Maslinici na otoku Šolti** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2020.

Sadržaj:

1. Uvod.....	2
2. Naselja i govori otoka Šolte.....	3
2.1. Govor Maslinice - fonologija.....	3
2.2. Govor Maslinice - morfologija.....	4
2.3. Govor Maslinice - prozodija	5
3. Etimologija	6
4. Terenski rad.....	8
5. Etimologija nazivlja ribarske opreme u Maslinici	8
5.1. Etimologija ribarskih brodova i brodske opreme	9
5.2. Etimologija ribarskog alata.....	11
5.3. Etimologija ribarskih mreža.....	12
6. Etimologija ihtionima.....	15
7. Zaključak.....	20
Sažetak	21
Abstract.....	22
8. Literatura	23

1. Uvod

Maslinica je šoltansko naselje smješteno u uvali zapadne obale otoka. Relativno je mlado mjesto jer su ga naselili koloni došavši na imanje plemića Marchija početkom XVIII. stoljeća, točnije 1703. godine kada je ta plemićka obitelj zatražila od mletačkog providura odobrenje za osnivanje naselja i zidanje dvorca (Lozić Knezović; Marasović-Alujević 2014: 146). U naselju, prema posljednjemu popisu stanovništva (DZS), živi 208 stanovnika.

U okviru je dijalektologije uvriježeno mišljenje da mjesni govor Maslinice pripada štokavskom narječju, tj. novoštokavskom ikavskom dijalektu. Novija dijalektološka istraživanja objavljena u knjizi *Govori otoka Šolte* autora Filipa Galovića donose nova saznanja o osobitostima masliničkog govora te o samoj pripadnosti štokavskom narječju. U radu će se dati uvid u osobine govora Maslinice (fonološke te morfološke) oslanjajući se na dosadašnja dijalektološka istraživanja.

Od davnina se uz Maslinicu veže epitet *ribarskoga mista* i upravo iz toga razloga se i rodila ideja o ovakvom radu. Cilj rada je opisati i prikazati ihitonime te etimologiju nazivlja ribarske opreme u samomu naselju. Prvo poglavlje rada će biti usmjereno na opći prikaz etimologije kao lingvističke discipline s osvrtom na pučku etimologiju. Srž rada bit će temeljena na etimološkoj i pučkoetimološkoj obradi podataka (ukoliko je moguća) koji su prikupljeni terenskim radom u nekoliko navrata 2019. i 2020. godine prilikom kojeg su anketirani izvorni govornici Maslinice, čiji je život usko vezan uz pomorstvo i ribarstvo. Budući da je riječ o završnom radu čiji je opseg ograničen, u radu će biti prikazana selekcija ihtionima i njihovih etimologija, odnosno svi prikupljeni podatci se neće etimološki obraditi.

Etimološka obrada podataka se ponajviše temelji na djelu *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku* autora Vojmira Vinje. Pučkoetimološka obrada je temeljena na vlastitim interpretacijama ispitanika. Uz svaki termin je ponuđeno i govornikovo tumačenje pojedinih izraza (u poglavljima koji obrađuju etimologiju ribarskog nazivlja opisi su transkriptirani odgovori govornika).

2. Naselja i govori otoka Šolte

Filip Galović u knjizi *Govori otoka Šolte* (2019: 13) navodi da otok Šolta pripada srednjodalmatinskome otočju. Šolta se nalazi nadomak grada Splita od kojega je udaljena 15 km ili oko 9 nautičkih milja. Istočno od otoka se nalazi otok Brač, zapadno je Drvenik Veli, sjeverno je Čiovo, južno je Vis, a jugoistočno Hvar. Šolta obuhvaća oko 60 km², a prema popisu stanovništva iz 2011. godine broji 1700 stanovnika. Na otoku Šolti se nalaze sljedeća naselja: Gornje Selo, Donje Selo, Srednje Selo, Rogač, Grohote, Nečujam, Stomorska i Maslinica. Grohote su administrativno sjedište otoka.

U dopunjenom izdanju članka *Ribarstvo otoka Šolte*, objavljenom u monografiji *Otok Šolta*, navodi se da je Maslinica bila ribarsko naselje koje je 1911. godine imalo dvije potegače za lov male plave ribe, a kasnije se taj broj povećao na pet. Ta ribolovna sredstva sačinjavala su oko 50 posto svih ribolovnih sredstava otoka Šolte, a ribolov je u Maslinici bio osnovno zanimanje svih mještana (Blagaić i Radman 2012: 386).

Lisac (2009: 15) navodi da se idiomima čakavskoga narječja govori uglavnom u cjelini na hrvatskim otocima od Lastova i Korčule do Krka. Izuzetak su štokavski govori na Korčuli (Račišće), Hvaru (Sućuraj), Braču (Sumartin) i na Šolti (Maslinica). Sva naselja otoka Šolte, izuzev Maslinice koja je doseljeničko naselje, govore južnočakavskim dijalektom. Govori otoka Šolte su dugo vremena bili izrazito slabo istraženi i opisani. Mate Hraste je bio pionir u istraživanju šoltanskih mjesnih govora. U studiji *Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale* objavljenoj 1948. godine iznosi temeljne fonološke i morfološke osobitosti svih šoltanskih govora, izuzev govora Maslinice o kojem iznosi svega pokoju napomenu (Galović 2019: 28,29). Ostali dijalektolozi koji su istraživali šoltanske govore jesu: Petar Šimunović, Dobroslav Elezović, Katarina Lozić te Marina Marasović-Alujević.

U novije doba dijalektolog Filip Galović je svojim radom uvelike obogatio dijalektološka saznanja o šoltanskim govorima. Kako je tema rada usko vezana uz naselje Maslinicu, u narednim stranicama rada će se iznijeti osnovne značajke toga govora, većinski se oslanjajući na Galovićevu studiju o govorima otoka.

2.1. Govor Maslinice - fonologija

Filip Galović (2019: 36) navodi da je maslinički idiom ikavski. Neki od ilustrativnih primjera su *besida, dolivat, tisan, likarija, kolino* (...). U govoru se opaža i malen broj ekavizama poput *cesta, ozleda, ozledit, starešina, teleso* (...). Ikavski je refleks jata, uz poneka ekavska odstupanja, odlikom i

južnočakavskog dijalekta i novoštokavskog dijalekta, pa po tome refleksu nije moguće odrediti narječnu pripadnost masliničkoga idioma. (Galović 2019: 36)

Štokavskim je sustavima svojstvena skupina *št*, a svim je čakavskim sustavima svojstvena skupina *šč*, koja je potvrđena u dijelu štokavskih govora. Galović navodi da je u govoru Maslinice skupina **skj*, **stj* redovito *šč*: *prišč*, *ščuca* 3. jd. prez, *puščat* inf., *pregršč* (...). S druge je strane odraz skupina **zgj* i **zdj* uglavnom čakavski: *možjani*, *grozje* (...). (Galović 2019: 40) Stara skupina **čr* je očuvana u pojedinim riječima kao što su *črivo*, *črv*, *črvić*. (usp. Galović 2019: 40)

Poluglasovi su zamijenjeni samoglasnikom *a* (*dan* i *otac*), a neki primjeri svjedoče o jakoj vokalnosti (*vazest*). (Lozić-Knezović; Marasović-Alujević 2014: 147)

U masliničkome govoru su zastupljeni prezentski oblici *moreš*, *more*, *moremo*, *morete* premda cirkuliraju i varijante tipa *možeš*, *možemo*. (Galović 2019: 40)

Finalni je slogovni *l* u mjesnome govoru Maslinice zadržan na dočetu riječi u imenica, pridjeva i priloga: *sokol*, *vol*, *stol*, *cipal*, *grondal* (...), dok je u jednini muškoga roda glagolskog pridjeva reduciran: *pliva*, *naša*, *ima*, *izvaja*, ili je prešao u vokal *a*: *bacija*, *zamlatija*, *steplija*, *vazeja*. (Galović 2019: 41)

U masliničkome se govoru uočavaju prijelazi *ra > re* i *ro > re* koji su tipični za južnočakavski i susjedni mu novoštokavski ikavski dijalekt, npr. u riječima *rebac*, *krest*, *greb*. (usp. Galović 2019: 42)

Suglasnik *č* pred zatvornicima prelazi u *š* (*maška*, *koška*). Reducira se prvi suglasnik u suglasničkim skupinama (*čela*, *tica*). U nekim primjerima iščezao je fonem *v* (*srbit*, *srab*). (Lozić-Knezović; Marasović-Alujević 2014: 147)

2.2. Govor Maslinice - morfologija

Masliničani sustavno rabe upitno-odnosnu zamjenicu *ča*. Ovjeren je genitivni oblik *čega*, a ne stari čakavski *česa*, pa odatle i oblici *svačega*, *ničega*. (Galović 2019: 35)

U značenju je 'što god, bilo što' registrirana zamjenica *čago/čagod*. Čakavski likovi *zač*, *poč*, *nač*, *uč* u govoru nisu zastupljen, već *zašto*, *pošto*, *našto*, *ušto*, kao u svim šoltanskim čakavskim govorima, ali i nekim južnočakavskim govorima. (Galović 2019: 35)

U govoru Maslinice u genitivu množine sviju triju rodova dominira nulti nastavak i nastavak *-i*: *janac*, *dan*, *lakat* i *lakti* pored *praščići*, *prijateji*, *miseci*: *rebar*, *pisam*, *vrat* pored *seli*, *gnizdi*; *nog divojak*, *kuč*, *dasak*, *bačav* (...). Svega je u pokojem primjeru u muškome rodu zabilježen nastavak *-ov*, primjerice *darov*. (Galović 2019: 41)

U dativu, lokativu i instrumentalu imenica muškog i srednjeg roda zabilježen je u masliničkome govoru sinkretizam na *-ima*, kojemu rjeđe može prionuti navezni *n*: *zubima*, *noktima*, *mladićima*, *konopima* (...), dok je u istim padežima u imenicama ženskoga roda evidentiran sinkretizam na *-an*: *besidan*, *rukan*, *ženan*, *bičvan*, *gredan*. (Galović 2019: 42)

Kratku množinu imaju jednosložne imenice muškog roda i dio dvosložnih bez proširenih osnova: *žuji, bori, šćapi, brodi, miši, sokoli, golubi* što je svojstveno čakavskim sustavima. (usp. Galović 2019: 42)

Infinitiv se u masliničkome govori u krnjem obliku: *doć, izać, žerat, uzavrit, ošušit*. (Galović 2019: 42)

Oblici glagola biti za tvorbu kondicionala su *biš, bimo, bite* koji su arhaični oblici pomoćnog glagola u kondicionalu i važna čakavska crta. (usp. Galović 2019: 38)

2.3. Govor Maslinice - prozodija

Za ovaj rad bile su potrebne samo osnovne prozodijske značajke. U ovome poglavlju rada će se i prikazati značajke akcenatskog sustava koje obrađuje Galović u knjizi *Govori otoka Šolte*.

Filip Galović navodi da se u govoru Maslinice čuva peteronaglasni sustav te kaže da se u određenim pozicijama javlja i poludugi akcent. Galović smatra da su masliničke prozodijske značajke svojstvene i štokavskim i čakavskim govorima. (usp. Galović 2019: 36, 37)

Poludugi je akcent pozicijski uvjetovan. Javlja se na svim vokalima, no jedino u drugome slogu od kraja ako je taj slog kratak. Ukoliko je taj slog dug, utoliko se na tome mjestu razvija akut. (Galović 2019: 36)

Kratki je silazni akcent u svim ovjerenim primjerima povučen s otvorenog i sa zatvorenoga finalnoga sloga. U dijelu se primjer čuva u medijalnim slogovima. (Galović 2019: 36)

Kratki uzlazni akcent javlja se pri povlačenju akcenta s medijalnih slogova prema početku riječi, na mjestu nekadanje kračine. (Galović 2019: 36)

Dugi uzlazni akcent javlja se pri povlačenju akcenta s medijalnih slogova prema početku riječi, na mjestu nekadanje duljine. (Galović 2019: 36)

Dugi silazni akcent čuva se u svim pozicijama, no nije sasvim stabilan, pa su potvrđena njegova povlačenja. (Galović 2019: 37)

Akut je na starim mjestima prešao u dugi silazni akcent, koji se ponekad može povući. Zanaglasne se duljine djelomice čuvaju. (Galović 2019: 37)

3. Etimologija

Na stranicama Leksikografskog zavoda Miroslava Krležje navodi se sljedeće o etimologiji:

Etimologija je proučavanje podrijetla riječi. To je praćenje glasovnog, običnoga i značenjskoga razvoja te riječi kroz povijest i pretpovijest te riječi, s uvažavanjem međutjecaja (glasovnih, obličnih značenjskih) te riječi s drugim riječima istoga jezika ili inih jezika. Treba uvažavati i društ. i stvarni kontekst povijesti i pretpovijesti riječi. Također, naziv za dio lingvistike koji se time bavi. U etimologiji (etimološkom postupku) utvrđuje se etimon, stariji oblik od kojega je potekao proučavani oblik (u načelu, više njih). Promatrani etimon može pripadati starijem stadiju promatranog jezika (u tom slučaju se e. znatnije prepleće i s tvorbom riječi), jeziku pretku promatranog jezika (proučavaju se srodne riječi u drugim jezicima te tvorba riječi na toj starijoj razini), ili kojem inom jeziku (ako se radi o posuđenici). (URL: <http://proleksis.lzmk.hr/20113/>, 28.9.2019.)

Priprosta definicija etimologije bi bila ta da je ona lingvistička disciplina koja proučava postanje, razvoj oblika i značenje riječi prema korijenu riječi.

Vojmir Vinja u uvodnomu izlaganju na Znanstvenomu skupu o etimologiji održanom 4. i 5. lipnja 1987. godine u Zagrebu navodi da bi općeprihvaćena definicija etimologije bila da je to znanost koja izučava podrijetlo riječi. Suvremena etimologija postavlja sebi u zadatak da otkrije i rekonstruira formalni i semantički odnos koji postoji između dva oblika A i B, od kojih se jedan iskazuje kao stariji, kao prethodni i predstavlja etim(on), a drugi kao iz njega izveden. (Vinja 1993: 10)

Govoreći o povijesti etimologije i o njenim počecima Vinja se osvrće na tumačenja Ferdinanda de Saussura, koji o etimologiji vrlo kratko raspravlja u *Dodatku III* dijelu *Kursa* te za nju kaže da je etimologija tumačenje riječi pomoću istraživanja njihovih odnosa sa drugim riječima te da ona nije ni posebna disciplina niti dio evolutivne lingvistike, već samo primjena na sinkronijske i dijakronijske pojave. (Vinja 1993: 11)

Vinja, oslanjajući se na Saussurea i Gilliérona, navodi da suvremena etimologija više nije opis izolirane promjene nego sagledavanje jednog vrlo složenog sustavnog razvoja. Odnosno, svaka bi riječ bila dio višestrukih sustava na planu oblika / značenja / označavanja / pojma /, pa zato pridonosi formiranju različitih polja. (Vinja 1993: 14)

Da bi se riječ mogla etimološki obraditi potrebno ju je sagledati iz velikog broja različitih aspekata, počevši od formalnog, semantičkog, onomasiološkog te pojmovnog aspekta. I jezik i riječ su podložni promjenama te Vinja smatra da etimologija opisuje, rekonstruira i interpretira taj slijed dijalektičkih procesa. (usp. Vinja 1993: 14)

Etimologija bi dakle bila skup složenih procesa, ljudskih/povijesnih/govornih koji uvjetuju njeno postojanje i njene promjene.

Na kraju svoga izlaganja, Vinja zaključuje sljedeće:

... zahtjevi današnje etimologije istovremeno obuhvaćaju čitav jezični sustav u njegovim najraznovrsnijim artikulacijama i mnogobrojne aspekte povijesti s njezinim dookumentarnim, tehničkim, kulturnim i sociološkim sastavnicama. Sve to čini da je etimologija danas jedna ars izrazite složenosti, koja se nalazi na križištu različitih disciplina, a u njezinu je središtu uvijek čovjek u svojoj dvostrukoj ulozi govornika i čimbenika u društvenom razvoju. (Vinja 1993: 18)

Miroslav Kravar u svome članku *Etimologija i leksički sastav jezika* navodi da se etimologija najčešće dodiruje s istraživanjem semantike riječi, osobito posuđenica, a tu i tamo čak tuđica, pri čemu među vrstama riječi odlučno prevladavaju imenice. (usp. Vinja 1993: 93)

Pučka etimologija, najjednostavnije rečeno, bi bila dio etimologije kojom govornici laički tumače povijest i nastanak riječi. Riječi se dovode u semantičku vezu s riječima koje slično zvuče i na osnovu toga nastaje pučkoetimološko objašnjenje. Maslina Katušić u svome radu *Nekoliko marangunskih termina između etimologije i pučke etimologije* navodi sljedeće primjere kao reprezentativne za pučkoetimološko tumačenje:

Kao tipičan primjer pučke etimologije može nam poslužiti naziv za jednu vrst uske blanje koja se na talijanskome zove sponderola ili sponderuola (Boerio spondarola), a služi za izradu žljebića na okvirima, na što upućuje i sam naziv, izveden od sponda 'rub, okrajak'. Hrvatski književni termin je rubnjak (Deanović-Jernej). Naši maranguni su termin spondarola iskrivili u špužarjola, dovodeći ga paretimološki vezu s pužem, koji također asocira na tanke pruge. (Vinja 1993: 73)

Paraetimološke veze su slabo zastupljene u etimologiji ribarske opreme dok ponajviše do izražaja dolaze u etimologiji ihtionima, o čemu će se više govoriti u narednim poglavljima rada.

4. Terenski rad

Istraživanje je započelo, prije svega, teorijskom pripremom i proučavanjem literature vezane uz povijest otoka Šolte te proučavanjem dosadašnjih dijalektoloških istraživanja šoltanskih govora. Potom je uslijedio rad na terenu koji je obavljen u nekoliko navrata 2019. i 2020. godine u Maslinici. Prilikom terenskoga rada s ispitanicima/govornicima vođen je neformalni razgovor o povijesti Maslinice, stanovništvu, zanimanjima te ribarstvu i ribama.

Svaki ispitanik je spontanom govorom objašnjavao i tipizirao ribarsku opremu te ihtionime. Svakako valja naglasiti da su anketirane osobe koje su usko vezane uz zanimanje ribara, bilo da su oni sami profesionalni ribari, bilo da su članovi njihovih obitelji se bavili tim zanimanjem u prošlosti. Ispitanici su bili: Nikica Radman (rođ. 1949.), Marin Ružić (rođ. 1979.), Zoran Radman (rođ. 1988.) i Tomislav Petrović (rođ. 1990.).

Nakon provedbe ispitivanja, uočene su sličnosti u danim odgovorima te je na osnovu toga tipiziran i način obrade podataka. Ribarska oprema, oslanjajući se na odgovore ispitanika, je podijeljena u nekoliko grupa: vrste ribarskih brodova, vrste ribarskih mreža te vrste ribarskih alata. Prilikom intervjuiranja, gdje je to bilo moguće, obradila je se i pučka etimologija. Sveukupno je obrađeno trideset termina vezanih uz ribarsku opremu.

Kod obrade etimologije ihtionima prije svega su korištene fotografije ihtionima uz pomoć kojih je se došlo do naziva određene vrste ribe. Prikupljeni podatci su potom uspoređeni s podacima prikupljenim u knjizi *Jadranska fauna: etimologija i struktura nazivlja* autora Vojmira Vinje. Nakon poredbe podataka, došlo je se do zaključka da neki od ihtionima, koje je Vinja prikupio, više nisu zastupljeni u masliničkome govoru. Utjecaj govora doseljeničkog stanovništva, blizina grada Splita, izlov pojedinih vrsta te sve veći mortalitet stanovništva su zasigurno neki od određenom broju odstupanja. U poglavlju *Etimologija ihtionima* su navedeni svi maslinički ihtionimi. Etimološki prikaz je ponuđen za njih dvadeset.

Etimološka obrada je vršena uz pomoć nekolicine etimologijskih rječnika, od kojih je svakako najviše pomogao *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku* autora Vojmira Vinje budući da je riječ o otočkom naselju, gdje su u leksiku najviše zastupljeni romanizmi.

5. Etimologija nazivlja ribarske opreme u Maslinici

Dosadašnja dijalektološka istraživanja, na otoku Šolti, nisu u velikoj mjeri obrađivala etimologiju riječi. U ovome radu naglasak je bio na ihtionimima te terminologiji koja je vezana uz

ribarstvo. Odabran je taj dio leksika upravo zbog toga što je Maslinica jedino naselje na otoku Šolti koje s punim opravdanjem uz sebe nosi sintagmatski epitet ribarskog naselja. Kroz terenski rad prikupljeno je oko sedamdeset termina, no za potrebe rada etimološki ih je obrađeno trideset.

Poglavlja su koncipirana na takav način da se dijele upravo prema vrsti ribolovnog alata; tako prvo potpoglavlje rada etimološki obrađuje termine ribarskih brodova i njihovih dijelova. U drugom potpoglavlju rada etimološki se obrađuju ribarske mreže, dok se u trećem poglavlju rada obrađuju vrste ribolovnih alata.

5.1. Etimologija ribarskih brodova i brodske opreme

Poglavlje *Etimologija ribarskih brodova* je koncipirano na takav način da su prikupljeni podatci posloženi abecednim redom. Etimološki su obrađeni termini manjih i većih brodice koje su bile ili su još uvijek prisutne u Maslinici kao dio obvezatne opreme ribolovaca. Obrađeno je i nekoliko termina vezanih uz brodsku opremu. U ovome poglavlju rada je etimološki obrađeno sedam vrsta brodova te tri termina vezana uz opremu broda.

ânkora f. *Dvokrako sidro.*

U govorima hrvatskoga Jadrana riječ je o posuđenici iz rmlačkoga: àncora. Danas čini u prostom narodnom govoru na našoj obali veliku konkurenciju drugi grči termin ankura, riječ koju su Etrušćani posudili od Grka i predali Rimljanima. Za dalmatinsku latinštinu imao potvrdu iz 1440.: *anchora*. (Filipi 1997: 7)

bânda f. *Tako se reče za bok broda.*

strana (tijela, broda, svijeta i) uopće. Iz ven. *banda*. (Vinja 1998: 37)

batèla m. *Mali brod za plitka mora dužine 4 metra. Krma je bila kvadratasta oblika dok su linije broda dosta ravne.* batel m (Dalmatin, Zanotti) = batil (Baraković) = balio, gen. -tjela (17. v., Mikalja) = batelo n (Banovac) = baiilo (Korčula) = batèla f (Molat) »(pomorski termin) čamac, leut od 6 metara duljine, lađa s ravnim dnom«. Deminutiv na -ica batelica f (Božava). Od tal. tanelio, battellina (12. v., u Mlecima) < stfr. batel, danas ft. bateau, deminutiv na -ellus od ags. i stnord. bat »barca« . (Skok 1971: 122)

batela tal. (battelo) I. čamac. (Klaić 1987: 152)

batèlna m. *Vrlo slična bateli, samo veća.* Etimon jednak kao kod riječi *batela*.

bìta f. *Na drvenoj gajeti komad drva, ono na šta se veže konop.*

Deblji drveni stupić (obično u paru, sa svake strane po jedan) na većem brodu za vezivanje konopa. Filipi navodi da je termin posuđenica iz mletačkog govora *bita* te da potječe iz staronordijskog *biti* što bi u prijevodu bila poprečna greda. (usp. Filipi 1997: 21)

bracêra f. *Drveni brod s jednim jarobolom.*

mlet. *brazzera* (Skok 1971: 195). Bracera tal. (*brazzera* = brački brod) obalni jedrenjak od 18 do 40 t s jednim latinskim jedrom i prečkom. (Klaić 1987: 191)

Pojava bracere je zabilježena već u 15. stoljeću na otoku Braču pa je vrlo velika vjerojatnost da je ime dobila upravo po samom otoku.

cîma f. *Konop kojim se veže brod.*

Istočnomletačko *zima* (tal. *cima*) u veoma raširenu značenju "kraj konopa", nalazi se po čitavu Sredozemlju, a postajanjem je iz lat. CIMA. (Vinja 1998: 99)

gajëta f. *Brod koji ima dvije statve, provu i krmu. Linije podvodnog dijela su razvijene, a 1/3 pramca je natkrivena.* »1° poveća lađa, nepokrivena, s jednom katarkom, 2° veća ribarska lada koja mrežu nosi« »mala barka bez katarke«. Od srlat. gayetana (1432), pridjev na -anus od toponima Gaeta (Campania) ispuštanjem sufiksa. (Skok 1971: 544)

Klaić navodi da gajeta dolazi od tal. (*gaeta*) i da je to poveća lađa s pokrivenom palubom i s jednim jedrom. (Klaić 1987: 463)

gûc m. *Brod vrlo sličan gajeti, cili je otvoren i nema palube.* gûc m (Dubrovnik, Rab) »čamac, mala lađa [(nešto manja od *bragoca*),«]. Riječ je raširena i u Italiji: Korzika, Kalabrija, Sicilija, Napulj, Đenova *gussu*, *gossu*, Venecija *gozzo*. Vjerojatno od *bragoc* (y.), preko mlet., premda se ne zna zašto je apokopirano bra-}. (Skok 1971: 629) Guc tal. (*gozzo*) 1. čamac na vesla i jedro, sa šiljatim pramcem i krmom; 2. manji parobrod. (Klaić 1987: 505)

kajjëc m. *Mali brod, krma rađena razvijeno. Neki od njih su bili natkriveni za stavljanje ribarskih alata.* tur. (*kajik*) čun, čamac. (Klaić 1987: 643)

Balkanski i evropski turcizam (tur. *kayık*) iz brodske terminologije: búg. *kaik*, tal. *caicchio* (16. v.), odatle (preko mletačkog *kaičo*) *kaić* (17. v., sa i mjesto k, koje je nastalo odatle što se je grafija eh = ć identificirala s mletačkom grafijom za naše -ich = ic) = *kaić* (Rab, Budva, Potomje) = *kajjëc* (Račišće) = *kajjíc* (Molai, Božava, Perast, Kvarner) »(brodski termin na Jadranu) » 1° čamac. (Skok 1972: 14)

kolùmba f. *Dio broda naminjen za stabilizaciju.*

Osnovna greda na dnu broda na koju se pričvršćuje rebra i na svakom kraju statva. Prema mlet. colòmba izvedenog iz kslat. grecizma *columbare*. (usp. Filipi 1997: 78)

lèut m. *Ribarski brod vrlo sličan gajeti, samo je bija manji od 8 metri.*

leut tal. (*leuto, liuto*, riječ perzijskog podrijetla) 2. ribarski brodić s jednim jarbolom i na vesla (u Dalmaciji). (Klaić 1987: 800)

5.2. Etimologija ribarskog alata

U ovome potpoglavlju rada etimološki se obrađuje osam vrsta ribarskoga alata. Terminu su posloženi abecednim redom.

brankanêl f. *Dugi štap na čijem se vrhu nalaze udice u nizu.*

Ribarski termin, četvorokuka udica za hvatanje hobotnica. Od tal. *brancarella*, deminutivna izvedenica na složeni sufiks -ar + -ellus, od *branca* »zampa. (Skok 1972: 198)

gànač m. *Jedna kuka na kratkom štapu za pribacivanje ribe u brod.*

Oblici m. r. serije na -cj-č potječu iz tal. *gancio* = mlet. *ganzo*, koje je evropski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *kanca*). (Skok 1972: 550)

gavitèl m. *Vrlo sličan, ma skoro isti ka sinjal; a upotrebljava se na svićarici koja je svitlila.*

gavitèo, gen. -èia m = *gavitió*, gen. -tjela (Dubrovnik) »(pomorski termin) znak za kotvu koji stalno stoji u moru da se za nju priveže barka (svaka barka ima svoje stalno mjesto gdje se surga, komad drva što prazan pluta po moru)«. Od sjev. -tal. *cavedel* < lat. *capitelli** > tal. *gavitello*. Moguće je izvođenje i od **cavitare* od *cavus*. (Skok 1972: 556)

olóvnice f. *Utezi za konope, mriže, tunje rađeni od olova.*

Pučkoetimološko objašnjenje je vezano uz semantiku riječi, gdje je navedeni ribolovni alat bio izrađivan od olova. Smatra se da je od tuda i ponikao termin.

Za praslav. oblike s početnim o- pretpostavlja se ie. korijen *o1oϣ-. Čini se, s obzirom na stcslav.j ukr. i na rus. *svtnec* »olovo«, koja riječ dolazi u baltičkoj grupi bez sufiksa za. -ьс > -ee lit. *švinas*, lot. *swins* »olovo«. Schrader i Hirt dovodi olovo u vezu i sa lat. *albus*, što ne ide fonetski. Drugi ie.

korijen za olovo *loudho, koji je zacijelo u vezi sa *lou- (upor. ir. luoidhe »olovo«) > nvnjem. Lot kod nas je posudenica lot m (ŽK) »najmanji uteg«. (Skok 1973: 554)

plùta f. *Od pluta držači mriža.*

Pučkoetimološko objašnjenje je vezano uz semantiku riječi, gdje je navedeni ribolovni alat bio izrađivan od pluta.

šinjali m. *Oznaka di je bačena mriža. Sinjaš di je!*

Pučkoetimološko objašnjenje je vezano uz semantiku riječi, gdje je navedeni ribolovni alat bio pokazatelj mjesta na kojemu je mreža bačena. Govornici termin *sinjali* objašnjavaju na taj način da termin dovode u poredbu s glagolom *sinjati* (*vidjeti, uvidjeti*).

špûrtel m. *Mriža kojom vadimo ulovljene ribe.*

špörtel, gen. sportela m pored špûrtel (Smokvica, Korčula) »kesasta mreža na štapu«. Odatle na -njača < -шп + -jača špurtnjače f pl. (Smokvica, Inj > nj) »vrsta mreže za sardele«. Od tal. deminutiva na lat. -ellus > tal. -elio sportello, od part. perf. sporto, od lat. exporrigere. (Skok 1973: 410)

tûnja f. *Najlon na čijen se kraju oli početku nalazi olovo sa tri četvrtine udice. Služi za lov pridnene ribe.*

1. pendula, ribarska sprava, karôla, uže tanko za ribanje. Od mlet. *fogna* (Taranto, Trst) = furi, togne, tugne. (Skok 1973: 524)

Vinja spominje mogućnost da je termin ostatak dalmato-romanskog jezičnog ostatka od lat. *thynnus*, a na to upućuje nn > nj. (Vinja 2004: 286)

5.3. Etimologija ribarskih mreža

Kao i u prethodnim poglavljima rada, i u ovome poglavlju su termini posloženi abecednim redom. Ispitanici/govornici su spontanim tumačenjima davali pučkoetimološka objašnjenja ukoliko je to bilo moguće. U ovom poglavlju rada se obrađuje se jedanaest termina, odnosno jedanaest vrsta ribarskih mreža koje su kroz povijest bile, ili su još i danas, zastupljene kao ribolovni alat u Maslinici.

budële f. *Mriže kojom su se isključivo lovile bukve i srdele. Mislin da je od tuda i ime, bukve plus*

srdele je budele.

budêl m 1. "mreža stajačica, sardelara, koja lebdi između dna i površine" 2. "vrsta mahe vel. 16, 5-17mm". Potječe iz ven., odnosno tršč. bu(d)el, koji mastavljaju lat. BOTELLUS "crijevo". (usp. Vinja 1998: 80)

kòca f. *Mriža najbližinija strašini, brod je vuče na većim dubinama i kako ju vuče tako ona ide po dnu i grablji sve sa dna. U nas je se nekad znalo kazat da je kočati i grabljiti isto, to je kao kopati. Možda od tuda naziv.*

1. "dubinska povlačna mreža". Preuzeta je iz mlet. Pomorske prakse, gdje se *cochia* u najstarijim potvrdama najčešće javlja uz semantički blisko tartana. O etimologiji se dosta raspravljalo, G.D. Nardo je predlagao lat. CAPULA, što je fonetski daleko. Danas prevladava mišljenje da je mlet. *cochia* > hrv. *koća* refleks od lat. COCHLEA "puž, puževa kućica". Vinja navodi da je dovođenje u vezu sa semantizmom "puž" vrlo logično, jer kraj kočé, tzv. saka doista nalikuje na puževu kućicu. (usp. Vinja 2003: 87)

kògol m. *Mriža koja je na sebi imala i kuglu, more bit da je od tuda naziv.*

kògoj m. "vrsta mreže potegače", slična je *strašinu*, ali je manja. Kao što navodi Skok 2, 228 naša je riječ potegla iz ven. cògolo. (Vinja 2003: 88)

mìgavice f. *Mriža koja bi se vukla na ljudsku silu sa obale, vukla pa stala; a kako mriža ima smjer kretanja migala bi niti, brodom bi se kalala.*

Kod ovog termina je bilo moguće samo ga pučkoetimološki obraditi, gdje su ispitanici ustanovili da je mreža dobila naziv po smjeru svoga kretanja, tzv. migoljenjem;miganjem.

pàsare f. *Mriže velikog promjera oka. Služile su za lov morskih pasa, raža, jastoga...*

Vinja navodi mogućnost da je termin nastao po venecijanskom nazivu za plosnatu ribu "passerina, pesce di mare notissimo", odnosno da je riječ o posuđenici iz mletačkog govora. Isto tako navodi da je u Istri zabilježen termin pasarica za lov plosnatica te da mreža ima neobičan sufiks, jer se -ara već nalazi u nazivu pasara, što je naziv za mrežu kojom se love psi, tj. divlja riba (-cara). (usp. Vinja 2003: 252)

popóvnice f. *Mala mriža visine od jednog metra, napravljena od tri sloja. Sridnji sloj je bija najmanjeg promjera, a vanjska dva su imala veće oko.*

popunica f. "ribarska mreža stajačica od tri usporedne mreže, dviju spolja, vrlo velikih oka, i jedne među njima sitnijeg oka". Naziv je (uz varijante) općenit na našoj strani Jadrana (ali i po slatkim

vodama!). Od varijanata valja zabilježiti: popovnica *f*, Vis. Vinja navodi da je Skok riječ objasnio kao da je od *popuniti* jer popun zapravo izvana popunjuje mrežu. To se pokazalo neistinom. M. Gavazzi je zaključio da je to izvedenica od glagola *peti*, *popinjati* jer se ribarske mreže "penju". (usp. Vinja 2004: 65)

sanadžiža *f*. *Mriža kojom se love malo veće ribe od srdele i bukve.*

"mreža stajačica, slična baligotu, ali nešto niža". I Skok je zabilježio taj termin, i ne znajući mu postanja, u *Rječniku* ga ne donosi. Jedina grčka ili latinska oznaka za mrežu na koju možemo pomišljati je SAGENA. Premda se *sagena* kao vrsta broda i naziv za mrežu spominje kod nas u XIV. st., sve je to fonetski nedovoljno i za samu osnovu, dok je *-diža* i dalje posve nejasno. (Vinja 2004: 146)

strašine *f*. *Mriža koja je imala sak koji se vuka po dnu i tako je strašija ribu; riba bi se poplašila i podigla, a sak bi ju pokupija. Od tuda i naziv.*

strašin *m* "mreža bez krila, sastoji se od same sake, koja je duga 11m". Riječ je preuzeta iz ven. *strassinò* "rete piccola e fitta de pescare, con cui se pesca strascinando" od *strassinàr* "strascinare, vući, povlačiti", što je temeljni sem na kojem se značenje zasniva. (Vinja 2004: 196)

tarántine *f*. *Najmanja mriža koju smo imali, mislin da je dobila ime po talijanskom gradu Tarantu.* "vrsta mreže popunice" sjev. Jadran (Vinja 2004: 255)

Sve izvedenice od južno-tal. toponima *Tarantum* > *Taranta* (tal. *taranta*, *tarantola*, *tarantella*) (Skok 1973: 444)

tonóta *f*. *Mriže vrlo slične pasarama, bile su više od njih. Služile su za lov veće ribe.*

tonót *m* (Mikalja, Stulić, Zore) »zamka, mreža, laqueus (za zečeve, ribe)« = *tonata f* (Belja, Stulić, Ranjina, Vetrane, srednja Dalmacija) »mreža za životinje i krupnije ribe« = *tenete n* (Baraković) »pruglo, zamčica« = *tonato n* (Parčić) »sorta di rete«. U stoslav. *tonato* pored prijevoja *teneto*. Nalazi se još u slov., češ., ukr. i rus. praslav. lovački ribarski termin, kao vršva i mreža. (Skok 1973: 481)

6. Etimologija ihtionima

Prije bilo kakvog govora o etimologiji ihtionima valjalo bi prikazati strukturu apelativa kojima se označuju morski stanovnici. Vrhunski poznavatelj jadranske etimologije, jezikoslovac Vojmir Vinja, u uporabni jezik uvodi, do tada nepoznati, termin ihtionima koji označuje nazivlje riba. U svome djelu *Jadranska fauna: etimologija i struktura nazivlja* Vinja, o terminologiji morskih stanovnika, navodi sljedeće:

Za apelativ kojim označujemo morske stanovnike mogli bismo, po uzoru na antroponim (osobno ime) ili toponim (ime mjesta), iz razloga lakoće i veće uvedenosti u lingvističku praksu, upotrijebiti termin ihtionim (ime ribe). No, kako u moru žive i drugi organizmi koji nisu ribe (mekušci, korepnjaci, sisavci...), a mi i njihove nazive ispitujuemo, taj termin ne bi udovoljavao terminološkoj strogosti koju traži svako izučavanje bilo koje taksonomije, morat ćemo se uteći hiperonimskoj oznaci talasozoonim (ime morske životinje) koji jedini strogo odgovara stvarnom stanju. Hiperonim talasozoonim uključivat će hiponime ihtionim, malakonim, karcinonim... i označavat će nazive za sve organizme koji žive u moru prema odnosu inkluzije:

Ihtionim, malakonim, karcinonim... ⊂ talasozoonim (Vinja 1986: 18)

U već ranije spomenutome djelu, Vinja donosi uvid u talasozoonimsko nazivlje koje je prisutno u čak 175 mjesta diljem hrvatske obale i otoka. Jedno od tih mjesta jest i Maslinica. U Maslinici, Vinja je zabilježio 81 ihtionim: *lamprida, maška, butor, pas kostelj, sklat, žiguja, raža, barakula, klinka, šunja (viža), raža bez boda, golub, štirjun, sardelina, kulfača, sardela, inčok, jeguja, mrina, ugor, kusica, lastavica modra, ugotica, pišmoj, mol, šanpjero, gavun, batoglavac, cipal, lubin, kirnja, pirka, kanj, čučin, kenjka, zubatac, zubatac koronaš, komarča, pagar, arbun, ovčica, pic, špar, šarag, fratar, bukva, salpa, ušata, kantor, tragaj, oštruja, trljica od fanga, trlja od zadiva, kavala, sarun, bilizma, mačinac, figa, drozak, vrana, cusak, lumbrak, knez (zidra), cuska, fraškarica (pindir, pinžir, meštar od dudića), pauk, bežmek, lokarda, palamida, tunj, luc, trup, jaglun, pivac, glamoč, škrpina, škrpun, crveni škrpun, kokot (lučerna, lastavica, balavica), švoja (rombo) i grdobina. Nakon provedbe terenskoga istraživanja utvrđeno je da današnje stanje, u nazivlju morskih riba, vrlo malo promijenjeno. Za 22 ihtionima je utvrđeno da su promijenjeni, odnosno današnje stanje u leksiku govora Maslinice ne odgovara nekadašnjemu. Primjerice za ribu kovač iz porodice *Zeiformes* nekadašnji naziv je bio *šanpjero* dok je u današnjem govoru isključivo zastupljen ihtionim *šampjer*. Jedan od mogućih razloga bi svakako mogao biti taj što su maslinički ribari ribu prodavali na splitskoj ribarnici i u doticaju s splitskim ribarima preuzeli njihov ihtionim. Za neke vrste, anketirani ispitanici, nisu uopće mogli navesti naziv. Valja naglasiti da je riječ o ribama izrazito mikroekonomske vrijednosti, primjerice *Centrina salviani risso* za koju Vinja navodi ihtionim *butor* (usp. Vinja 1986:211) ili *Holocentrus hepatus risso* za koju Vinja navodi ihtionim *čučin*. Riječ je o vrstama koje su jako slabo zastupljene u Jadranskome moru i ne posjeduju značajne nutritivne i ekonomske vrijednosti. Dapače, što jedna riba ima veću ekonomsku*

vrijednost njezin ihtionim će biti ujednačeniji; primjerice riba *zubatac* iz porodice *Dentex vulgaris* se naziva istim ihtionimom u čak 83 mjesta (usp. Vinja 1986: 266). Isto vrijedi i za ribu *tunj* iz porodice *Thunnus thynnus* koja slovi za jednu od nutritivno najznačajnijih riba na svijetu.

Etimologija ihtionima/ talasoozonima, prema Vinji, nastaje na tri načina: a) nastavljanjem naziva ili njihovih sastavnica iz prethodnih stadija ili jezika, b) novim označavanjem koje ističe morfološke, kromatske ili druge osobitosti morske životinje (referenta), crte njegova ponašanja ili ekonomsku vrijednost, c) pučka etimologija temeljena na lokalnim, mikrosistematskim okolnostima u kojima afektivni, folklorni i anegdotski faktori odigravaju odlučujuću ulogu (usp. Vinja 1986: 24).

Edo Juraga u svome radu *Nazivi riba u govoru Murtera* navodi da je narod pri imenovanju riba najčešće koristio zoonime te nešto manje ornitonime. Juraga također navodi su ribe bile imenovane po boji, po kakvoj značajki ili osobini ribe te po nazivima stvari iz svakodnevnog života koje su ih oblikom podsjećale na pojedine vrste riba (usp. Juraga 2013: 195). Isto vrijedi i za stanovnike Maslinice, primjerice ihtionimi potaknuti zoonimima su potvrđeni u sljedećim nazivima: *maška*, *pauk*, *pas*, *konj*, ornitonimima *golub* i *vrana* te nazivima stvari iz svakodnevnog života u ihtionimu *jaglica* i *raža*.

Za potrebe ovoga rada prikazat će se etimologija 20 ihtionima (od ukupno 81 naziva) prisutnih u masliničkome govoru. Uz svaki ihtionim će biti ponuđen i latinski naziv te njezin opis. Latinski nazivi su preuzeti iz Juragina rada *Nazivi riba u govoru Murtera*, dok su opisi rezultat odgovora ispitanika.

angùja (lat. *anguilla anguilla*) *f.*

Riba koja oblikom svoga tijela nalikuje zmiji. Županović u svome radu *Podrijetlo hrvatske ribarske terminologije* navodi da je ihtionim nastao križanjem osnova koje su u *anguis* i u *ἔχις* u značenju zmiije. (usp. Županović 1997: 102)

bükva (lat. *boops boops*) *f.*

Malena riba koja pripada porodici ljuškakvi. Specifična odlika njezina tijela jesu velike oči koje nisu u srazu s malenim tijelom. Prema primopredajama i njen naziv potječe upravo od te tjelesne karakteristike. Vinja navodi da su Grci poznavali dva izraza koja se temelje jedan na svemu »vikati«, a drugi na karakteristično velikom oku koje se uspoređuje s okom u vola (usp. Vinja 1986: 404). Županović navodi da su naši nazivi potekli iz grčkog *βῶξ* (usp. Županović 1997: 99).

crnèj (lat. *chromis chromis*) *m.*

Malena riba crne boje sa sitnim zlatnim pjegama, ljuškicama koje prekrivaju cijelo tijelo. Ihtionim *crnej* je očigledno nastao zbog paraetimološke veze s crnim pokrivoj njezina tijela. Vinja navodi da se

kod grčkih pisaca veoma često pojavljuje χοραχίβος izvedenica koja se očigledno zbog boje javlja kao fitonim, ornitonim i kao ihtionim (usp. Vinja 1986: 6).

dròzd (lat. labrus viridis) *m.*

Riba duguljastog tijela, najčešće zelene boje. Njen izlov je strogo zabranjen.

Županović navodi su *Labridae* nazivane po pticama zbog njihovih različitih boja. (usp. Županović 1997: 107).

frâtar (lat. diplodus vulgaris) *m.*

Riba iz porodice ljuškavki. Uz glavu i rep se naziru crne ljuške u obliku prugica. Iz opisa njegova tijela upečatljivo je da izgled podsjeća na svećeničku odoru.

grdóbina (lat. rana piscartix) *f.*

Riba nezgrapnoga tijela plosnatog oblika čija je glava u ne srazmjeru s tijelom. Specifična odlika njezina izgleda jesu buljave oči te mesnate usne u čijoj se šupljini nalaze izrazito oštri i tanki zubi koji oblikom podsjećaju na iglice. Ihtionim je nastao paraetimološkom vezom, gdje je narod ribu usporedio s nečim grdanim, što i ne čudi obzirom na izgled njezina tijela.

gróbar (lat. spondylisoma cantharus) *m.*

Riba iz porodice ljuškavki, najčešće tamnosive boje. Županović spominje da su starogrci za ovu vrstu ribe govorili da voli muljevito dno (usp. Županović 1997: 105). Pučkoetimološko objašnjenje ovoga ihtionima leži upravo u toj činjenici; naime prema ispitanicima, *grobar* je riba strvinar koja se pretežito prehranjuje s hranom koja leži na dnu mora; odnosno ihtionim je nastao uspostavljanjem paratetimoloških veza s djelatnošću grobara (zemlja, strvina).

inćòk (lat. engraulis encrasicolus) *m.*

Malena riba uskog, dugog tijela. Velike je nutritivne vrijednosti. Vinja navodi da je ihtionim vjerojatno ostatak starogrčkog ἰνῆν > inćun. Spominje i Skokovu tvrdnju da je *inćun* potekao iz mlet. *in'čo* (usp. Vinja 2003: 15).

jáglica (lat. syngnathus acus) *f.*

Riba duguljastog uskog tijela čija čeljust izgledom podsjeća na iglu. U ranijim poglavljima rada bilo je govora o tomu kako je narod dodjeljivao ihtionime ovisno o predmetu na koji ih je određena riba podsjećala. Upravo o tome je riječ u ihtionimu *jaglica*.

jaglūn (lat. xiphias gladius) *m.*

Jedan od najvećih grabežljivaca, koji obično živi u otvorenim predjelima mora. Tijelo ove ribe je duguljastog oblika te joj čeljust izgledom podsjeća na veliku sablju ili iglu. Ihtionim je nastao upravo kao rezultat njezina tjelesnog oblika i sličnih karakteristika kojih dijeli s predmetima igle, mača te sablje. Narod je na osnovi njena izgleda ovoj vrsti i dodijelio ime.

kánj (lat. serranus cabrilla) *m.*

Riba duguljastog tijela prožetog s narančasto-zlatnim popriječnim prugama. Vinja u *Jadranskim etimologijama II* navodi da je ihtionim *kanjac* potekao iz grčkog *χάυνη* (zinuti). Kanjac kad se izvuče na površinu široko razjapi usta (usp. Vinja 2003: 58).

lica (lat. campogramma glaycos) *f.*

Riba izdužena tijela, srebrenih ljuski i velikoga repa. Pripada obitelji plavih riba. Prema Vinji ihtionim *lica* je nastao iz mletačkog *liza* (usp. Vinja 2003: 135)

mrina (lat. muraena helena) *f.*

Snažna zmijolika riba opasna ugriza. Vinja navodi da je ihtionim *murina* ujednačen i široko rasprostranjen Sredozemljem. Razlog tomu on vidi u brojnim legendama koje su se vezale uz ovu ribu. Sve je kod nje oduvijek bilo obavijeno misterijom; od priče da je uvijek ženka i da izlazi na kopno pariti se za zmijom pa do uvjerenja da njezin ugriz može biti smrtonosan kad je začeta od zmije i do priča kako zmija mužjak riga otrov prije nego će oploditi murinu (Vinja 2003: 206). Ihtionim murina je potekao iz lat. *murena/muraena* (usp. Vinja 2003: 205).

palamîda (lat. sarda sarda) *f.*

Plava riba izduženog tijela na kojemu se nalaze poprečne crne pruge.

Prema Županoviću, ihtionim je ostatak dalmato-romanskog leksika koji nastavlja osnovni grčko-latinski oblik *pelamys* (usp. Županović 1997: 117).

pàuk (lat. trachinus draco) *m.*

Jedna od najotrovnijih jadranskih riba. Postanak ihtionima je vezan uz zoonim *pauk*, vjerojatno zbog otrovnih karakteristika same ribe.

pîrka (lat. serranus scriba) *f.*

Riba specifičnog tijela prožetog šarenilom boja. U narodu je cijenjena zbog toga što njezina prisutnost nagovještava i prisutnost hobotnice te time olakšava ulov. Županović navodi da se ihtionim nastavlja na lat. *perca* (usp. Županović 1997: 118).

smòkvica (lat. *labrus bimaculatus*) *f.*

Riba koja slovi za jednu od najljepših riba Jadrana. Duguljastog je tijela, ovalnog oblika, duž kojeg se prožimaju zlatne i plave pruge. Županović navodi da je nemotivirani grčki ihtionim *φγκίς* preuzet u dalmarskom te da su grčki oblici koji su bili polazna točka našim nazivima obilato potvrđeni sa ihtionimskom vrijednošću do koje je došlo prema podlozi ribe jer sve te vrste žive na dnu prekrivnom algama i njima se hrane (usp. Županović 1997: 131-132)

škrpîna (lat. *scorpaena scrofa*) *f.*

Nezgrapna riba velike ekonomske vrijednosti. Boja tijela joj varira od svijetlo narančaste do zagasito crvene. Pripada skupini otrovnica. Županović navodi da je ishodište ihtionima u lat. naziv *scorpaena* koje je preuzeto iz grčkog jezika (usp. Županović 1997: 126)

tûnj (lat. *thunnus thynus*) *m.*

Plava riba velike ekonomske i nutritivne vrijednosti. Njezin naziv je jedan od najujednačenijih na području Sredozemlja. Županović navodi da su stari Grci ovoj vrsti ribe davali različita imena, ovisno o njenoj dobi i fazama u rastu te da je ihtionim vrlo star i da su ga Grci vjerojatno preuzeli od naroda koji su zatekli u Grčkoj. Današnji ihtionim je preuzet iz latinskoga jezika (*thunnus*, *tunnus*, *thynunus*), a latinski naziv je preuzet iz grčkog (usp. Županović 1997: 103).

vràna (lat. *labrus merula*) *f.*

Riba tamne boje, srednje veličine. Postanak ovog ihtionima je vezan uz ornitonim *vrane*. Pretpostavlja se da je narod ovoj ribi dodijelio ime upravo zbog njezine tamne boje koja podsjeća na boju vrane.

7. Zaključak

Etimologija kao lingvistička disciplina je izrazito kompleksan sustav, gotovo ju je nemoguće promatrati samo s aspekta proučavanja korijena riječi. I jezik i riječi su živi dijelovi lingvistike koji su podložni svakodnevnim, učestalim promjenama. Sadašnje etimološko tumačenje riječi ne mora biti njezino konačno. Etimologiju je najlakše shvatiti kao povijesni pregled postanka pojedinih leksičkih izraza.

Govor Maslinice je oduvijek bio zanimljiv s dijalektološke strane, budući da je riječ o jedinomu šoltanskom naselje u kojemu se ne govori čakavskim dijalektom. Maslinički idiom pripada novoštokavskom ikavskom dijalektu te je u njemu potvrđen znatan broj čakavskih elemenata. U početnim stranicama rada prikazane su osnovne značajke masliničkog govora, oslanjajući se na Galovićeovu studiju o govorima otoka Šolte.

Čakavski elementi, prvenstveno romanizmi u leksiku su potvrđeni i u tekstu ovoga rada. Etimološkom obradom da se zaključiti da je etimon mnogih termina iz ribarske opreme preuzet iz romanske skupine jezika, što je i razumljivo s obzirom na povijesne okolnosti koje su i uvjetovale prisutnost istih. Na takvim područjima ovakva vrsta terminologija je duboko usađena u govor te ju je vrlo teško, gotovo nemoguće iskorijeniti i zamijeniti s terminologijom hrvatskoga standardnoga jezika. Kod etimološke obrade ihtionima uočeno je da su prevladavajući etimoni iz grčkog i latinskog jezika.

U nešto manjoj mjeri, prisutni su i praslavenski, nordijski te turski etimoni. Pučkoetimološka obrada nazivlja ribarske opreme je potvrđena u neznatnom broju primjeru, dok je u etimologiji ihtionima, poglavito manjih i ekonomskih neznčajnih vrsta, bila dobro zastupljena.

Etimologija ihtionima i nazivlja ribarske opreme u Maslinici na otoku Šolti

Sažetak

Cilj ovoga rada je prikazati i etimološki obraditi ihtionime te terminologiju ribarske opreme u Maslinici na otoku Šolti. U radu su navedeni svi ihtionimi prisutni u masliničkom govoru, dok je etimološka obrada je prikazana za njih dvadeset. Terminologija ribarske opreme je obrađena prema uporabnim osobitostima (brodovi, mreže, alati). Zasebno je poglavlje posvećeno prikazu masliničkog govora i etimologiji kao lingvističkoj disciplini.

Dugo godina je otok Šolta dijalektološki bivao zanemaren. U novije doba nastaju značajni dijalektološki radovi u kojima se obrađuje jezik pojedinih naselja, dok se etimološkom aspektu još uvijek nije ozbiljnije pristupilo. Za potrebe rada je provedeno terensko istraživanje prilikom kojeg su intervjuirani autohtoni Masliničani, čiji je život bio usko vezan uz ribarstvo. Kroz istraživanje je prikupljeno oko sedamdeset termina vezanih uz ribarsku opremu te osamdeset i jedan ihtionim. Za potrebe pisanja rada etimološki je obrađeno sveukupno pedeset termina.

Ključne riječi: etimologija, ihtionimi, Šolta, govor Maslinice, fonologija, morfologija, ribarstvo, ribarska oprema

Ihtionyms and fisherman equipment etymology in the Maslinica on the island Šolta

Abstract

The aim of this paper is to show ihtionyms and fisherman equipment etymology in the Maslinica on the island Šolta. All ihtionyms present in speech of Maslinica are listed in the paper, while etymological processing is presented for twenty of them. Terminology, used in this paper, is sectionalized according to the types of fisherman equipment (boats, nets, tools). The speech of Maslinica is discussed in a separate chapter as well as etymology.

For long time, island of Šolta was dialectologically neglected. In recent times, significant dialectological works about Šoltas speech have emerged. For the purposes of the work, a field survey was conducted during which people of Maslinica, whos life was connected with fisherman job were interviewed. In beginning of the research, over seventy different fisherman equipment terminology and eighty one ihtionyms have been recorded. Fifty terms were etymologically processed for the aim of this paper.

Key words: etymology, ihtionyms, Šolta, speech of Maslinica, fonology, morphology, fishing, fisherman equipment

8. Literatura

DZS = Državni zavod za statistiku. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Prvi rezultati po naseljima*. URL = https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/SI-1441.pdf (posljednji pregled 28.9.2017.)

Filipi, Goran. 1997. *Betinska brodogradnja: etimologijski rječnik pučkog nazivlja*. Šibenik: Županijski muzej u Šibeniku

Galović, Filip. "Je li mjesni govor Maslinice na otoku Šolti štokavski ili čakavski?", *Croatica et Slavica Iadertina*, XIV, str. 270-284. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Galović, Filip. 2019. *Govori otoka Šolte*. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište

HJP = Hrvatski jezični portal. *Etimologija*. URL = <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (posljednji pregled 28.9.2018.)

Juraga, Edo. 2003. "Nazivi riba u govoru Murtera", *Čakavska rič*, XLI, br. 1-2, str. 189-206. Zadar: Sveučilište u Zadru

Klaić, Bratoljub. 1987. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske

Katušić, Malina. 1987. "Nekoliko marangunskih termikna između etimologije i pučke etimologije" u *Etimologija. Referati sa znanstvenog skupa o etimologiji održanog 4. i 5. lipnja 1987. u Zagrebu*, str. 73-80. Zagreb: Academia scientiarvm et artitvm slavorvom meridionalivm.

Kravar, Miroslav. 1987. "Etimologija i leksički sastav jezika" u *Etimologija. Referati sa znanstvenog skupa o etimologiji održanog 4. i 5. lipnja 1987. u Zagrebu*, str. 93-104. Zagreb: Academia scientiarvm et artitvm slavorvom meridionalivm.

Lozić Knezović, Katarina. Marasović-Alujević, Marina. 2014. *Toponimija otoka Šolte*. Split: Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga

Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga

LZMK = *Leksikografski zavod Miroslava Krležje. Etimologija*.

URL: <http://proleksis.lzmk.hr/20113/> posljednji pregled 28.9.2017.)

Radman, Margita. 2012. "Ribarstvo otoka Šolte" u *Otok Šolta, monografija*. str. 386-389. Grohote: Općina Šolta

Skok, Petar. 1971.-1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Sv. I-III. Zagreb:

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti

Vinja, Vojmir. 1987. "Etmologija danas", u *Etimologija. Referati sa znanstvenog skupa o etimologiji održanog 4. i 5. lipnja 1987. u Zagrebu*, str. 9-18. Zagreb: Academia scientiarvm et artitvm slavorvom meridionalivm.

Vinja, Vojmir. 2003. *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. Sv. I-IV. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Školska knjiga

Vinja, Vojmir. 1998. "Nove jadranske etimologije" u *Folia onomastica Croatica*, 7., str. 307-318. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Vinja, Vojmir. 1986. *Jadranska fauna etimologija i struktura naziva I-II*. Split: Logos

Županović, Šime. 1997. "Podrijetlo hrvatske ribarske terminologije", *Čakavska rič*, XXV, br. 1-2, str. 97-138. Zadar: Sveučilište u Zadru.